

Rondblik

En zie, het was zeer goed

M. von Lindheim-Westerink

Scheppingsdagen of -tijdperken, maakt dat nu eigenlijk zoveel uit? Zo vraagt menig bijbellezer zich af. Moeten we daar nu werkelijk een punt van maken? Het gaat er toch veel meer om dát God alles heeft geschapen dan om hoe lang dat duurde? Als nu volgens de wetenschap de aarde met haar aardlagen en fossielen al heel oud is, dan kunnen er toch net zo goed lange scheppingsperioden geweest zijn, waarin deze aardlagen en fossielen gevormd zijn?

In het vorige artikel heb ik deze zienswijze onderzocht en betoogd dat ze grote exegetische en theologische problemen geeft.

Want wat is het geval? In de aardlagen zitten de fossielen in een vaste volgorde. Onderop komen alleen bacteriën voor. Meer bovenin verschijnen de zoogdieren. Pas helemaal aan de top vind je de resten van de mens. Volgens de moderne wetenschap zou de mens ruim drie miljard jaar na het eerste leven zijn ontstaan. Bij het concept van lange scheppingsperioden zouden de fossieldragende aardlagen dus tijdens deze scheppingsperioden zijn ontstaan. Wat betekent dat ze als het ware een *verslag* geven van Gods scheppingsdaden vanaf het eerste leven tot en met de schepping van de mens. Als een van de zes consequenties daarvan noemde ik het volgende: uit de fossieldragende aardlagen blijkt ondubbelzinnig dat de wereld voordat de mens op de aarde kwam, al vol was van lijden en strijden, sterven en uitsterven. Ook hebben zich op aarde grote natuurrampen voltrokken. In het paradijs zouden er al fossielen moeten zijn geweest. Deze consequenties zijn moeilijk te rijmen met de ‘zeer goede’ schepping waarover God in Genesis 1 spreekt.

Daarom lijkt het mij onmogelijk het ontstaan van de aardlagen vóór de schepping van de mens en vóór de zondeval te plaatsen. Ik verwerp deze voorstellingswijze op bijbelse gronden.

Deze overwegingen brengen mij op de belangrijke vraag: hoe zag Gods goede schepping er vóór de zondeval dan uit? Menigeen denkt bij het paradijs aan een oord vol vrede en harmonie, en niet aan dood, pijn en lijden. Maar is dat niet naïef? Is het hierboven genoemde bezwaar eigenlijk wel reëel? Zouden roofdiergedrag, het eten van vlees, ziekten, voedselschaarste werkelijk pas van na de zondeval dateren? Moet je dan niet een onvoorstelbare breuk in de opbouw van onze geschapen wereld aannemen bij de zondeval?

Leeuwen in het paradijs?

God heeft immers alle dieren geschapen: de roofdieren, de leeuw, de slang, de machtige dinosauriërs. We zien bij deze dieren hoe prachtig de hele lichaamsbouw, de spijsverteringsorganen, hun instinct op hun vleesetende levenswijze zijn afgestemd. Het kunstige web van spinnen dient om muggen te vangen als voedsel. En denk aan de kromme, dolkachtige tanden van de *tyrannosaurus rex*, de giftanden van een slang. Als die in het paradijs al bestonden, dan waren toch al vóór de zondeval bloedvergieten en dood ‘ingeschapen’? Verder, zouden mensen en de grote dieren nooit kevertjes en wormen in het gras vertrapt hebben? Zouden ze bij het eten van planten de bladluizen netjes vermeden hebben? En bovendien: als planten worden gegeten, is dat toch ook een soort sterven?

Is het daarom wel mogelijk dat de natuur vóór de zondeval volstrekt anders gefunctioneerd heeft dan erna?

Wat zijn de bijbelse gegevens daarover? Een viertal schriftgegevens wijst erop dat er inderdaad bij de zondeval wel degelijk radicale veranderingen in de natuur zijn opgetreden.

1. Het was zeer goed

Allereerst is daar Gods eigen uitspraak: ‘En zie, het was zeer goed.’ Wat betekent dat ‘zeer goed’?

In Jesaja 11:6-9 (zie ook Jes. 65:25) wordt verteld over lammeren, wolven, kinderen, beren, slangen die in vrede bij elkaar leven. Nu wordt daar niet direct met zoveel woorden gezegd dat dit letterlijk zo in het paradijs geweest is of op de nieuwe aarde zo zal zijn. Maar zoveel is duidelijk: dit beeld van vrede en goedheid is precies tegengesteld aan dat van verscheurende leeuwen en slangen met giftanden. Vervolgens staat er: ‘niemand doet kwaad, niemand sticht onheil op heel mijn heilige berg.’ Hieruit blijkt dat verscheurende dieren door God niet als ‘zeer goed’, maar als kwaad worden aangemerkt. In Nahum 2:11-13 wordt dan ook een rovende, moordende leeuw als beeld van het kwaad gebruikt.

Bovendien worden door heel de Bijbel heen dood, lijden en ziekte als kwaad, als straf aangewezen. God straft door natuurrampen, die daarmee als kwaad worden aangemerkt: droogte, brandkoren, honingdauw, sprinkhanen (Deut. 28), schaarste van levensmiddelen (Op. 6:5,6), het sterven van een derde deel van de dieren (Op. 8:7,9), het neervallen van brandende sterren (meteorieten?, Op. 8:10), genoemd als oordeelsaankondigingen.

2. Planteneters

De tweede aanwijzing dat de natuur tijdens de schepping anders functioneerde dan nu, is dat God bij de schepping aan mensen en dieren nadrukkelijk respectievelijk de zaaddragende planten en vruchtbomen en de groene planten tot voedsel gaf (Gen. 1:29,30).

Pas na de zondvloed stond God de mensen toe vlees te eten (Gen. 9:3) – met als gevolg dat de dieren die in het wild leefden, angst voor de mens kregen. Over het voedsel van de dieren wordt hier niets meer gezegd. Toch is het goed mogelijk dat de mens pas na de zondvloed met roofdieren te maken kreeg. Want in Genesis 9:5 lezen we voor het eerst de mededeling dat dieren die mensen verscheuren, dat met de dood moeten bekopen.

In ieder geval suggereren deze teksten dat de natuur mogelijk voor de zondvloed en in ieder geval vóór de zondeval anders functioneerde, doordat er geen roofdieren voorkwamen.

3. Doorns en distels

Een derde schriftgegeven voor een verandering in de natuur bij de zondeval is dit: na de zondeval strafte God de mens met de dood (Rom. 5:12; Gen. 3:19). Ons lichaam werd sterfelijk en daarmee ook vatbaar voor verzwakking, ziekte, veroudering, dood. Dit moet een ingrijpende verandering van de lichamelijke constitutie van de mens betekend hebben. Ook verzwaarde God het leven door ‘doorns en distels’. De akkerbouw, heel het bestaan, het omgaan met en in cultuur brengen van de natuur, werd moeizaam. De mens moet nu vechten tegen een deel van de natuur. De aardbodem werd vervloekt. Dit alles kan alleen zinnig begrepen worden als er vóór die tijd geen ‘doorns en distels’ waren, als het werk niet even moeizaam was. Dat lijkt echter alleen bij fundamenteel andere levensomstandigheden mogelijk te zijn.

4. Vruchteloosheid

Ten slotte lezen we in Romeinen 8:18-23 dat de schepping ‘aan de vruchteloosheid onderworpen’ is. Dit kan niet al direct bij de schepping zo geweest zijn: hier wordt een

werkwoordsvorm gebruikt, die aangeeft dat dit op een bepaald moment gebeurde. Wanneer was dat? Bij de zondeval, toen om de zonde van de mens de aardbodem werd vervloekt.¹ Sindsdien zucht ze in al haar delen en is ze in barensnood. Zien we dit lijden en zuchten van de schepping, deze vruchteloosheid, niet terug in ziekte, lijden, natuurrampen en dood? In nesten vol kuikentjes waarvan er maar enkele overleven, in overstromingen die hele delen van de natuur verwoesten? In het uitsterven van plant- en diersoorten? Romeinen 8 leert ons al deze ellende in de huidige natuur te zien als een ontarding van de goede paradijselijke schepping. Maar er is hoop: de schepping zal van deze ‘dienstbaarheid aan de vergankelijkheid bevrijd worden’. Op de nieuwe aarde zal ze uit de slavernij van dood, verderf en natuurgeweld worden verlost.

Conclusie: een breuk in de natuur

De bijbelse gegevens over de schepping in het paradijs en na de zondeval spreken duidelijke taal. Ze laten zien dat er inderdaad bij de zondeval een radicale breuk, een omvorming is opgetreden, niet alleen in het menselijk bestaan, maar in de hele natuur. Dat de dood zijn intrede deed, niet alleen bij de mens, maar ook in de natuur.

Van een dergelijke breuk is geen sprake wanneer we uitgaan van lange scheppingsperioden waarin aardlagen en fossielen gevormd zouden zijn. Want daarin zien we immers een natuur die net zo functioneerde als die van tegenwoordig, zo zagen we in het vorige artikel. Al vóór de mens zouden we dan ‘doorns en distels’ aantreffen, werd er vlees gegeten, was er de vruchteloosheid van ziekte, lijden, sterven en uitsterven, en natuurrampen.

Een grens aan ons kennen

Terug naar de vraag: hoe zag Gods schepping er vóór de zondeval uit? Kunnen we daar meer over zeggen dan dat er toen geen lijden, dood, natuurrampen enz. waren? Hoe functioneerde deze schepping? Op dit punt stuiten we op een grens voor ons kennen. Deze grens is van tweeërlei aard.

Allereerst geeft de Bijbel ons geen uitsluitsel over de aard van het leven in het paradijs. In de Bijbel wordt dit goede leven niet in detail beschreven. Ook wordt ons niet uitgelegd door welke fysisch-biologische processen de schepping onder de vloek van de zonde kwam te liggen. Terecht wordt gezegd dat de Bijbel geen handboek van de wetenschap is. De Bijbel doet ons weliswaar betrouwbare, ware mededelingen, maar dit geloofsboek beantwoordt daarmee niet alle natuurwetenschappelijke vragen anno 2010. Hij vertelt ons de heilsgeschiedenis en wat daarvoor belangrijk is. Gegevens over de natuur worden daarbij als het ware ‘zijdelings’ en summier meegedeeld. En alleen voor zover die relevant zijn voor die heilsgeschiedenis.

Een tweede grens is dat wij ons geen andere wereld kunnen voorstellen dan die we nu kennen. Daarom schiet ook onze studie van de tegenwoordige natuur tekort. Want van daaruit kunnen we niet terugredeneren naar een heel andere situatie van vóór de zondeval. Ons beeld van de paradijswereld kan dus nooit volledig zijn.

Maar we zouden aan de macht en de heerlijkheid van God tekortdoen wanneer we daarom ook menen dat God niet een anders functionerende natuur geschapen kan hebben. Hier past ons grote bescheidenheid. ‘Waar was jij, toen ik de aarde grondvestte?’ (Job 38:3). ‘De mens kan het werk van God niet van het begin tot het eind doorgronden’ (Pred. 3:11). God heeft hier een grens aan ons kennen gesteld. De engel die de hof van Eden afsloot, heeft ook voor ons de mogelijkheden van onderzoek daar voor ons afgesloten!

Overigens, geldt datzelfde ook niet voor de toekomstige aarde, voor ons verheerlijkte onvergankelijke lichaam? Dat wel ons eigen vlees zal zijn, maar toch zodanig veranderd dat het geen pijn, verzwakking en verdriet meer zal kennen. Hoe dat zal zijn, ligt ook vóór buiten

ons voorstellingsvermogen. Wanneer de Korintiërs daarnaar vragen (1 Kor. 15:35), noemt Paulus dit ‘dwaas’ en wijst hij op Gods ‘creati’-viteit en almacht, die verdergaan dan ons kennen. Als wij voor de toekomst, het herstel van alle dingen, al niet kunnen begrijpen waarover we het hebben, waarom zouden wij dan denken dat Gods oorspronkelijk goede schepping wel inzichtelijk voor ons zou moeten zijn?

Geen bloedvergieten

Hoewel we dus van de schepping vóór de zondeval geen sluitend beeld kunnen krijgen, kan er nog wel, *voorzichtig en vragenderwijs*, iets meer gezegd worden over de hierboven gestelde vragen: hoe zit het met de roofdieren, met parasieten en dergelijke? En wat te zeggen van kevers, torren, wormen, bladluizen? Werden die nooit platgetrapt in het gras, of meegegeten met bladeren? Bovendien: planten die gegeten worden, gaan toch ook dood?

Het Hebreeuwse woord *nèfesj* (ziel) kan ons hier misschien verder brengen. *Nèfesj chajjah* wordt vertaald met levende wezens, hetzij mens of dier (Gen. 1:20-24; Gen. 2:7). Het woord staat voor de adem, het levensbeginsel, van daaruit ook voor ‘ademend schepsel’. Het wordt daarnaast ook verbonden met gevoelens (haat, honger, dorst, begeerte, liefde). We kunnen dus denken aan leven dat over een zekere graad van bewustzijn beschikt.

Planten hebben zo’n *nèfesj* niet, daarom gaat het niet om dood in bijbelse zin wanneer Adam vruchten at. Binnen het dierenrijk kunnen we misschien een verdere indeling maken. In Leviticus 17:11-14 en Genesis 9:4 wordt gezegd: ‘want de ziel (*nèfesj*) van het vlees is in het bloed.’ Dat kan betekenen dat de dieren zonder bloed (bacteriën, insecten, wormen) niet bij de *nèfesj*-dieren horen. Dit zou kunnen overeenstemmen met Genesis 2:19-20. Daar wordt verteld dat Adam de levende wezens (*nèfesj chajja*) namen gaf. Hierbij wordt het kruipend gedierte uit Genesis 1:24 niet genoemd. Het is dus mogelijk dat ook het sterven van deze dieren daarom niet als ‘dood’ in bijbelse zin betiteld hoeft te worden. We zouden kunnen concluderen dat er geen gewelddadige dood was, in het bijzonder geen dood met bloedvergieten. Dieren bestreden en doodden elkaar niet, vergoten geen bloed, waren niet wreed, zoals nu.²

Variabiliteit

Maar de roofdieren dan? Die moeten toch wel in het paradijs aanwezig geweest zijn? De Bijbel vermeldt geen nieuwe scheppingswerken van God na de zondeval.

Ten aanzien van deze kwestie zijn er enkele aanzetten tot een voorlopig antwoord. Zo is het goed mogelijk dat ‘roofdierachtige’ lichaamsstructuren voor de zondeval anders gebruikt werden. Deze mogelijkheid is zelfs nu actueel. Denk aan panda’s, sommige piranha’s, vleermuizen, gieren en beren, die met hun scherpe tanden, klauwen, spitse en gekromde snavels toch planteneters zijn. Ook van leeuwen is bekend dat ze in lange tijd op plantaardig voedsel kunnen leven. Deze voorbeelden suggereren dat dieren die wij nu op grond van gebit en skeletkenmerken tot de carnivoren rekenen, in andere natuurlijke omstandigheden als herbivoren konden functioneren.

Bovendien kan het zo zijn dat sommige dieren na de zondeval genetisch zijn gedegeneerd. Daardoor zouden bijvoorbeeld virussen, bacteriën en parasieten ziekteverwekkend geworden kunnen zijn – zo zelfs dat ze andere dieren konden doden.

Verder is recent gebleken dat de variabiliteit van planten en dieren bij veranderende milieuomstandigheden heel groot kan zijn. Deze flexibiliteit kan zowel hun lichaamsbouw als hun voedselvoorkeur betreffen. Zo blijkt een spons in zeer korte tijd zich te kunnen specialiseren tot een vleeseter. Een dergelijke dieetspecialisatie, inclusief daarbij optredende veranderingen in de lichaamsbouw, zijn nu ook bekend bij bepaalde vissoorten. Deze variabiliteit³ komt naar voren wanneer dieren aan sterk veranderende omstandigheden worden

blootgesteld, zoals temperatuur, luchtdruk, chemische samenstelling van de omgeving. Zo kan bij muizen door chemische prikkels zich een heel ander gebit ontwikkelen, en bij kippen kunnen zich tanden ontwikkelen als er een bepaalde signaalstof in het ei wordt ingespoten. Dit soort snelle veranderingen in levensstijl en voorkomen hebben niets te maken met macro-evolutie, waarbij het erfelijk materiaal zelf door toeval en tijd zou veranderen tot een grotere complexiteit. Er treden hierbij geen mutaties of veranderingen in het DNA op. Het draait hierbij om het aan- en uitschakelen van bepaalde genen die al in het DNA aanwezig zijn! Deze gedifferentieerde genexpressie suggereert dat God veel latente variatiemogelijkheden heeft ingebouwd in het erfelijk materiaal. Als een ingebouwd potentieel om snel te kunnen veranderen als de omstandigheden dat vragen. Na de zondvloed (met zijn grote veranderingen in milieuomstandigheden) en mogelijk ook bij de zondeval zouden dergelijke latente genetische mogelijkheden kunnen zijn geactiveerd. Daardoor zouden veel organismen qua levensstijl en verschijningsvorm kunnen zijn veranderd.

Conclusie

De bijbelse gegevens over de aard van de schepping in het paradijs en de breuk in de natuur na de zondeval schetsen op zichzelf genomen een duidelijk beeld. God heeft de wereld goed geschapen, zonder natuurrampen, lijden en strijden, sterven en uitsterven. Bij de zondeval werd de aardbodem vervloekt.

Wel blijven er daarbij vragen over. Hoe zag Gods goede schepping eruit? Wat veranderde er allemaal bij de zondeval?

Twee uitgangspunten zijn bij het denken hierover voor mij van belang. Allereerst het besef dat bij deze en dergelijke oorsprongsvragen er duidelijke grenzen aan ons kennen zijn gesteld. De Bijbel vertelt ons er slechts summier over, en voor ons onderzoek en onze ervaring zijn ze niet toegankelijk. Daarnaast, dat ik bij het zoekend formuleren van voorlopige antwoorden op oorsprongsvragen uitga van de historiciteit van Gods goede schepping en de zondeval met haar unieke gevolgen, zoals de Bijbel ons die schetst. Kortom, Genesis lees ik als een betrouwbaar, historisch verslag van Gods grote en machtige scheppingswerken, misschien op poëtische wijze bezongen – maar daarom niet minder feitelijk. Een werk dat ons verstand te boven gaat, waarvoor we Hem alleen zingend kunnen loven en danken.

Deze conclusie heeft consequenties voor onze houding tegenover de wetenschap. Daarover zal het derde artikel gaan.

De eerste consequentie is dat het gangbare wereldbeeld van de evolutietheorie, met haar grote ouderdom van de aarde en haar evolutionaire ontwikkeling van alle levensvormen, afgewezen moet worden. Kan dat? Of negeren we dan klaarblijkelijke en bewezen feiten?

De tweede is, dat er voor orthodoxe christenen die willen vasthouden aan de bijbelse waarheden van een goede schepping, de zondeval en een wereldwijde zondvloed, een flinke uitdaging ligt. Namelijk om te laten zien hoe de aardlagen met hun fossielinhoud zijn ontstaan binnen de korte bijbelse chronologie, namelijk in de tijd na de zondeval.

Noten:

- 1 Dr. J. van Genderen en dr. W.H. Velema, *Beknopte gereformeerde dogmatiek*, p. 393,394,351: 'Deze verzen zijn niet te verstaan zonder dat men de samenhang met Gen. 1-3 in rekening brengt'; 'Het lot van de schepping is verbonden aan het doen van de mensen.'
- 2 D. Batten (hrsg.), K. Ham, J. Sarfati, C. Wieland, *Fragen an den Anfang. Die Logik der Schöpfung*, Christliche Literatur-Verbreitung e.V., Bielefeld, 2004.
- 3 Deze variabiliteit wordt gedifferentieerde genexpressie genoemd. Dit is het nieuwe paradigma in de biologie. Zie o.a. het werk van (de niet-creationistische) M.W. Kirschner en J.C. Gerhart, *The Plausibility of Life: Resolving Darwin's Dilemma* (2005). De creationist Wood beschrijft hoe door allerlei vormen van gedifferentieerde genexpressie er na de zondvloed snelle soortvorming binnen basisgroepen ('baramins') kan hebben plaatsgevonden.

Kort voor dit blad ter perse ging, kregen we het verdrietige bericht dat de schrijfster van dit artikel, de biologe Miep von Lindheim, op 3 september jl. is overleden. Ze was al enige tijd ernstig ziek.

We ontvingen deze artikelen een aantal maanden geleden en we hopen er in de komende nummers nog twee van haar hand te plaatsen.

We wensen haar geliefden Gods nabijheid toe.

Red.